

Så er det tid at tilmelde sig til **Religionspædagogisk symposium** den 17.-18. april i Fredericia

KPI ønsker med symposiet at samle alle med interesse for religionspædagogisk teori og praksis, fx organisations-, skole- eller menighedsansatte, til et døgn med oplæg, debat og ideudveksling. Formålet er at udruste og inspirere religionspædagogiske nøglepersoner.

”Religionspædagogisk” forstås i denne sammenhæng ikke snævert som det at formidle kristentro, men bredt som alt det, der har med opdragelse, undervisning, formidling og forkyndelse på grundlag af et kristent menneskesyn at gøre.

Se programmet her →

Det ligger også på www.kpi.dk → Arrangementer → Symposium 2020. Tilmeldingsfristen er den 20. marts.

VELKOMMEN! +

RELIGIONS- PÆDAGOGISK SYMPOSIUM

Den 17.-18. april 2020
på Danhostel, Fredericia

KPI ønsker med symposiet at samle alle med interesse for religionspædagogisk teori og praksis, fx organisations-, skole- eller menighedsansatte, til et døgn med oplæg, debat og ideudveksling. Formålet er at udruste og inspirere religionspædagogiske nøglepersoner.

»Religionspædagogisk« forstås i denne sammenhæng ikke snævert som det at formidle kristentro, men bredt som alt det, der har med opdragelse, undervisning, formidling og forkyndelse på grundlag af et kristent menneskesyn at gøre.

PRIS: 500 kr. pr. person (hvilket er ca. halv pris i forhold til symposiumets faktiske udgifter). Søg evt. en menighed eller organisation, som du er knyttet til, om dækning af rejse og ophold.

TILMELDING: Skriv en e-mail eller send en sms (se info herunder) og oplys om:

- Navn
- Stilling
- Evt. religionspædagogisk opgave/interesse i fritid eller arbejde
- Telefon
- E-mail

Tilmelding senest den 20. marts 2020

ARRANGØR: Kristent Pædagogisk Institut (KPI)
E-mail: kpi@kpi.dk – mobil 28 40 53 14

VELKOMMEN TIL FØLGENDE PROGRAM!

Fredag den 17. april:

14.30 Kaffen er klar.

15.00 Velkomst og introduktion.

15.30 **Individ versus kollektiv som en religionspædagogisk udfordring**
Oplæg v. daglig leder af KPI, førstelektor Carsten Hjorth Pedersen.
Afbrudt af pause fra 16.30 til 17.00.

18.00 Aftensmad.

19.00 Foredrag v. professor på Syddansk Universitet og H.C. Andersen centret, Johs. Nørregaard Frandsen: **Fortællers kraft.**
Debat.

21.30 Aftensang og natbio med efterfølgende nattesæde.

Lørdag den 18. april:

07.30 Morgenmad.

08.30 Morgensang med åndelig betragtning v. afdelingsleder og formand for KPI, Karen Aagaard.

09.00 **Dannelse versus forkyndelse som en religionspædagogisk udfordring**
Oplæg ved tre symposium-deltagere.
Afbrudt af pause fra 09.45 til 10.15.

11.00 **Hvad har deltagerne på hjerte?**
Korte oplæg med efterfølgende respons.
Afbrudt af pause fra 11.45 til 12.15.

13.00 Tak for denne gang!
To-go-pose og afrejse.

15 spændende produkter er tilgængelige på www.kpi.dk

👉 | Læs eller lyt til de inspirerende, helt nye produkter fra *KPI Akademi*

De 15 studerende på *KPI Akademi* har – i begyndelsen af 2020 – afleveret deres anden store opgave. Opgavens emne og form har været selvvalgt; men den skulle være af religionspædagogisk karakter. Gerne med referencer til de 2.000 siders pensum, som de studerende har læst i 2018 og 2019.

Resultatet foreligger nu og er tilgængeligt på www.kpi.dk → Hvad kan vi? → KPI Akademi

De 15 opgave-besvarelser er beskrevet herunder. Jeg vil opmuntre Nyhedsbrevets læsere til at vælge en eller flere dem og læse eller lytte med.

KPI Akademi har hermed afsluttet det toårige dannelsesforløb. Det evalueres grundigt af KPI's bestyrelse i disse uger. /CHP

Andreas Bjerre Nielsen, studerer pædagogisk filosofi i Aarhus, pædagog og på demensplejehjem: **Det demensramte menneskes tro** (11 sider)

Andreas ser – i forlængelse af sin første opgave om demens – i denne opgave på det demensramte menneskes tro og dermed på trosformidlingen til demensramte. Han kommer ind på, hvad tro er og ikke er. Han ser især på troens kropslige udtryk samt nådemidlernes og medvandringens betydning. Konklusionen er befriende for både demensramte og alle andre, nemlig at troen ikke er vores evne til at tro, men at troen er Guds gave til os. Relevant for alle, der kender demensramte.

Ann Charlotte Nørremark, projekt- og socialarbejder ved *Det Grønlandske Hus* i Aarhus:

Hvorfor er det vigtigt at have nærværende samtaler om tro i familien, og hvordan skaber vi mulighederne? (16 sider)

Ann Charlotte, der er medudgiver af *Go samtale* (se bagsiden af dette nyhedsbrev), reflekterer i sin opgave over betydningen af samtalen om tro i familien. Hun skriver om forholdet mellem menneskers og Guds ansvar i denne sag, og hun giver en hverdagsnær beskrivelse af den kristne families situation samt praktiske ideer til, hvordan samtaler kan igangsættes. Relevant for forældre.

Anne Line Iversen Vestergård, lærer på *Rudehøj Efterskole*: **Hvorfor må jeg ikke slå igen? En artikel om børns og unges etiske dannelse** (7 sider)

Anne Line arbejder med etisk dannelse både i almen og kristelig forstand. Hun argumenterer for betydningen af den etiske dannelse, bl.a. fordi den er modvægt til rene nyttekalkuler. Hun argumenterer også for, at læreren må tage sin subjektivitet såvel som sin objektivitet med ind i klasselokalet. Opgaven afsluttes med eksempler på, hvordan man kan arbejde med *menneskers ligeværd* og *kærlighedsbuddet*. Relevant for lærere, også på kristne skoler.

Christian Iversen Vestergård, stud. teol., Aarhus: **På en markedsplads med mange verdensanskuelser søger børn og unge efter skønhed** (6 sider)

Christian indleder med at beskrive den pluralistiske hverdag, som børn og unge vokser op i, hvor de fx skal gøre enormt mange valg. Han afgrænser sig fra såvel fundamentalisme som relativisme som svar på den udfordring, vi står i som voksne, der skal vejlede børn og unge. Han slår i stedet for til lyd for *skønheden* som en vigtig ledetråd, når vi i kirken og de kristne hjem skal søge at give troen videre. En

artikel til refleksion for alle, der i kristent regi arbejder med børn og unge.

Christina M. Eriksen, antropolog, *Køge*: **Lad os være afhængige af hinanden. Refleksioner over det kristne fællesskab** (3 sider)

Christina har interviewet seks personer i alderen 25 til 35 år om deres erfaringer med kristne fællesskaber. På grundlag af deres udsagn og sociologen Ferdinand Tönnies skelnen mellem "Gemeinschaft" (tætte sociale relationer) og "Gesellschaft" (mere formelle relationer) beskriver hun et ideal for det kristne fællesskab som et sted, hvor vi bør vove at være afhængige af hinanden, og hvor der er plads til forskellighed. En artikel med relevans for mennesker i kristne fællesskaber.

David Ingemansen, stud.teol., Aarhus: **Hvordan ærer børn deres forældre i 2020? Et oplæg til samtale og refleksion over det fjerde buds rolle i en kristen familie i en aktuel dansk kontekst** (12 sider)

David tager udgangspunkt i det fjerde bud (Ær din far og din mor) og spørger, hvad det kan betyde i en tid som vores med autoritetskrise og fokus på social kontrol i kristne familier. Han ser på, hvad NT og Luthers Store Katekismus siger om buddet, og han konkluderer, at det i høj grad har relevans i vores tid. Undervejs er oplægget krydret med fem samtaleoplæg. Relevant for forældre m.fl.

Gurli Kirkegaard Hewitt, pædagog, pt. hjemmepasser, *Randers*: **Familiens behov for hvile i højhastighedssamfundet** (7 sider)

Gurli indleder med – under henvisning til Hartmut Rosa – at beskrive vores højhastighedssamfund, og hun vurderer, at vi er præget af det, og at familier lider under det. Hun inddrager heroverfor Tomas Sjødins tanker om hvilens betydning, hvilket munder ud i en engageret argumentation for, at forældre foretager bevidste valg for at give mere plads for hvilen i familien. Artiklen slutter med en række konkrete ideer. Relevant for forældre m.fl.

Helene Kofoed-Pihl, *samfundsfag- og religionsstuderende, Aarhus:*

Åndsfrihed blandt unge kristne. En undersøgelse om, hvordan unge kristne kan inddrages i kampen for åndsfrihed (17 sider)

Helene argumenterer for en klassisk forståelse af åndsfrihed rettet imod nutidens samfund. Hun undersøger 111 unges holdning til åndsfrihed – for at finde ud af, hvor de står, og for at give bud på, hvordan de kan inddrages i kampen for åndsfrihed. Hun kommer bl.a. ind på relativisme og krænkelsekultur. Hun behandler aktuelle cases og give konkrete bud på, hvordan vi kan opmuntre og inspirere. Relevant for alle, der har med unge kristne at gøre.

Jesper Smed Risbjerg, *stud.teol. og ungdomspræst i Herning Bykirke:*

On Location Undervisning i Israel (24 sider)

Jesper, der et par gange har forestået On Location Undervisning i Israel, reflekterer over denne undervisning – hvad form og indhold angår. On Location Undervisning vil sige, at man underviser en gruppe elever på det bibelske sted, som undervisningen knytter til ved. Centralt i opgaven står konklusionerne på tre interviews, som Jesper har foretaget med erfarne On Location undervisere. Relevant for alle, der skal undervise On Location – også uden for Israel.

Mathilde Bech Braüner, *psykologistuderende, Kbh.:*

Oplægsplan til en undervisnings-

aften om køn i et kristent perspektiv. (28 sider)

Mathilde beskriver en undervisningsaften, som hun har holdt om det nævnte emne. Opgaven rummer didaktiske overvejelser over forberedelsen samt manus til undervisningen. Dermed sætter opgaven også ord på det vigtige spørgsmål om køn i kristent perspektiv – såvel ud fra de synspunkter, som møder os i samfundet, som en analyse af, hvad klassisk kristen etik fremholder. Relevant til inspiration for andre, der skal holde lignende oplæg eller undervisning.

Mikkel Haahr Andersen, *lærer på Institut Sankt Joseph, Kbh.:*

Podcast: En religionspædagogisk samtale om at synge med børn

Mikkel har lavet endnu en podcast til *Livslektionen*, som denne gang handler om at synge med børn. Sammen med Simon Bartholdy, der bl.a. laver børnemusik i PastaParty, diskuterer han sangens rolle i kristen børneopdragelse. På www.kpi.dk kan man se, hvor podcasten kan hentes, så man kan lytte til den, når man løber en tur, sidder i toget eller har en aften derhjemme til eftertanke.

Milka Kofoed-Jespersen, *sygeplejesterende og ungdomssekretær i ELM, Kbh.:*

Religionspædagogiske overvejelser til undervisere på konfirmandkursus (11 sider)

Milka tager afsæt i egne erfaringer som (ny) underviser på konfirmandkursus (KK) og rækker inspiration til andre i samme situation. Hun kommer vidt omkring i religionspædagogikken og viser, hvordan fx menneskesyn, åndsfrihed og undervisningsprincipper har relevans. Undervejs nævnes konkrete, personlige oplevelser med undervisning og samtaler på KK, som konkretiserer sagen. Artiklen er relevant for både nye og erfarne undervisere på KK og lignende.

Simon Hauge Lindbjerg, *lærer på Jakobskolen, Aarhus:*

Kristen dannelse – værdifuldt potentiale (7 sider plus slides)

Simon har udarbejdet oplæg og slides til et pædagogisk arrangement på en kristen skole, hvor han præsenterer et bud på en sådan skoles kristne dannelse. Undervejs er der varierede breaks, hvor deltagerne skal tale sammen. Der lægges vægt på såvel den almene som den kristelige profil på kristne skoler, og der gives praktiske bud på, hvordan begge dele kan konkretiseres i hverdagen. Relevant for lærere og pædagoger på kristne friskoler.

Søren Jacobsen, *stud.teol., Aarhus:*

En kristen efterskoles opgave (16 sider)

Søren har udarbejdet et debatoplæg om, hvad der er en kristen efterskoles opgave i spændingen mellem at bevare/udruste eleverne og at forkynde/evangelisere, så de kommer til tro på Gud. Der tages afsæt i Carsten Hjorth Pedersens forståelse af, hvad en kristen efterskole er kendetegnet ved, og i en spørgeskemaundersøgelse, som syv kristne efterskoler har deltaget i. Opgaven udfordrer til debat for alle, der driver kristen efterskole.

Therese Nørremark Laursen, *specialkonsulent i Ringkøbing-Skjern kommune:*

Fra forstyrrelse til forståelse. Om undervisningens vilkår og opgave. Et undervisningsoplæg om sagspædagogik i kristent perspektiv (11 sider)

Therese skitserer to undervisningslektioner for lærere på kristne skoler. Hun forholder sig kritisk til det målstyrede læringssyn og fremlægger et alternativ, båret af H.G. Gadamer og Søren Kierkegaard m.fl. Hun antyder også, hvordan et sagsorienteret undervisningssyn spiller godt sammen med et kristent perspektiv. Relevant for ledere, lærere og pædagoger på kristne skoler. Opgaven er ikke tilgængelig på www.kpi.dk, men kan rekvireres via e-mail til theresenoerremark@hotmail.com +

Skam, skyld og syndefald

➤ | **Hvad kan vi gøre for at mindske og lindre skam især hos børn og unge?**
 Af psykolog Krista Korsholm Bojesen

Det pudsige ved at beskæftige sig med skam er, at de fleste mennesker ikke rigtig har en oplevelse af, at det er relevant. Vi bruger ikke ordet til daglig – i modsætning til andre ord om følelser. Det er fx naturligt for os at sige, at vi er vrede eller kedede af det. Men vi siger sjældent, at vi føler skam.

Det rigtigt pudsige opstår, når jeg begynder at fortælle om følelsen. Så nikker alle genkendende. Ud af de par tusinde, jeg har undervist om skam, har der været en enkelt, der slet ikke genkendte det. Han var autist og fortalte, at det havde været svært for ham at følge det misbrugsprogram, kommunen havde tildelt ham, da han ikke genkendte disse følelser, som drev de andre.

Hvad er skam?

Langt de fleste vil genkende følelsen, når den beskrives, og blive overraskede over, at der er ord for det ubehag og den smerte, de kender til. Lige gyldig om jeg har været sammen med konfirmander, pensionister eller bestyrelser, har der altid mindst været en, der græd under oplægget. De fleste, jeg har talt med om det, fortæller, at de græd af lettelse over, at det ikke kun er dem, der kender denne smerte. At det ikke kun er dem, der kan kæmpe med at tro på, at de er noget værd.

Skam kan dække over en kulturel struktur mellem ære og skam. Her er det ikke individets følelse, der er vigtig, men bestemte handlinger, der leder til skam og dermed tab af ære. Det er vigtigt at skelne mellem denne form for strukturel skam og den personlige følelse skam, som denne artikel handler om.

Den personlige skam dækker over følelsen af at være værdiløs, utilstrækkelig, forkert og uelskelig etc. Følelsen får os ofte til at bøje hovedet og ønske, vi kunne gå gennem gulvet. Nogle oplever det som en brændende følelse gennem kroppen, der er lige så ubehagelig som angst.

Skam er fællesskabets pris

Som struktur for denne artikel om skam vil jeg tage fat i den ældste skamhistorie, nemlig syndefaldsberetningen. Det gør jeg ikke blot, fordi jeg skriver til KPI's Nyhedsbrev, men fordi syndefaldet bliver brugt i skamforskningen, da det anses for at være en almenmenneskelig historie, som har tålt tidens tand i store dele af verden.

Det sidste, der står om den perfekte verden inden syndefaldet, er, at Adam og hans kvinde var nøgne, men de skammede sig ikke. Altså, at de bare var, som de var, uden at føle skam.

For at forstå både skam og syndefaldsberetningen må vi først se på os mennesker som art. Biologer kalder os en obligatorisk social art. Dette vil sige, at det sociale ikke er et tilbud,

men en nødvendighed for vores overlevelse.

Det modsatte ser vi hos krybdyrene. De bliver stort set alle udruget i æg. Men en del af dem bliver ikke en gang udruget af deres mor, men af solens stråler eller varmt sand. De kommer til verden som perfekte miniatureudgaver af deres voksne form. Fra starten er de fuldt udviklet til at klare sig selv og finde føde på egen hånd. Og sidst, men ikke mindst er de stille. De gør ikke opmærksom på sig selv, for selv deres forældre kan se dem som føde.

Der er derimod intet så udueligt som et spædbarn. En del spædbørnspsykologer siger, at der ikke er noget, der hedder et spædbarn. Kun et spædbarn og. For uden en omsorgsgiver

FOTO: UNSPLASH

Uden en omsorgsgiver eksisterer spædbarnet kun i få timer.

eksisterer spædbarnet kun i få timer.

Vi mennesker er designet til fællesskab helt ned i vores DNA. Vi kommer hjælpeløse til verden. Spædbørn kan ikke selv flytte sig fra fare. De kan ikke selv finde mad. De kan ikke selv regulere deres temperatur. Og sidst, men ikke mindst, så skriger de. At skribe i en verden med rovdyr er det dumme, et hjælpeløst barn kan gøre. Det er ikke blot til fare for sig selv, men også for sine forældre. Alligevel er dette en del af det at være menneske. Vi kommer til verden med en grundlæggende tillid til, at nogen er klar til at tage sig af os.

Frygten for at blive udstødt

Indtil for få årtier siden var det en helt klar sandhed, at et menneske havde brug for sin gruppe for at overleve. I dag kan et voksent menneske leve uden kontakt til andre. Men kun, hvis der er nogle andre at bestille maden fra, og som sørger for elektricitet med mere. Fællesskab er altså ikke bare en hyggelig og dejlig ting. Det er en livsnødvendighed.

Skam er grundlæggende frygten for at være uværdig til fællesskab. Frygten for at blive udstødt og i sidste ende dø.

Ikke nok med at spædbørn kommer til verden ude af stand til at tage sig af sig selv. Deres hjerner er slet ikke færdigudviklede, når de kommer til verden. Og det bliver de heller ikke, hvis de ikke får kontakt. Vores hjerner er designet til at udvikles i samarbejde med andre.

Spædbørn søger deres første kontakt gennem øjnene. Hvis der ikke er nogen til at møde deres blik, ender de med at give op og trække sig ind i sig selv. Denne fornemmelse af at være uværdig til kontakt fra starten kan være kimen til en livslang skamfølelse. Kontakten kan endda have stor betydning for, om spædbørn overlever sygdom.

Dette bliver også udtrykt i skabelsesberetningen. Gud siger, at det ikke er godt for mennesket at være alene. På mange måder kan man sige, at skam er den pris, vi betaler for, at fællesskab er så vigtigt for os. På samme måde som sorg er prisen for kærlighed.

Historien starter med, at Adam og Eva hverken kender til skam – eller til at (be)dømme. Det er netop, hvad

slangen spiller på. Han fortæller Eva, at hvis de spiser af frugten, vil de blive i stand til at skelne ondt fra godt, altså (be)dømme. Skammen indtræder i vores liv, samtidig med at vores evne til at (be)dømme os selv kommer til.

Skam og lyst

Her kommer endnu et vigtigt element ind. Der står, at kvinden så, at frugten var god at spise. Det vil sige, at hun fik lyst til at spise den. Sådan er det ofte med skam. Vi begynder med at gøre noget, vi har lyst til. Det kan være at spise den mad, vi egentlig har besluttet, vi skal holde os fra. Måske er det at bagtale en anden, som vi er trætte af. Måske er det at se porno. Måske er det at ryge.

Paulus' ord "Det gode som jeg vil, gør jeg ikke. Og det onde som jeg ikke vil, gør jeg" har enhver, der har været på slankekur, erfaret. Vi gør ting, som vi har lyst til, for derefter at dømmes os selv for at gøre det. Flere diætister har fortalt mig, at folk siger, at med det samme, de spiser "det forbudte", føler de skam. Dette er dog ikke helt sandt, for inden skammen er der en tilfredsstillelse. Måske er det kun et splitsekund. Men hvis vi udelukkende følte skam, ville vi ikke gøre det. Ingen mennesker gør ting i mønstre, som vi intet får ud af. Så ofte dømmes vi os selv for at gøre noget, vi har lyst til. Det starter med lyst og slutter med skam.

Det betyder også, at mange mennesker er fanget i en dårlig spiral. Måske ved teenagepigens godt, at hun får dårlig samvittighed over at bagtale. Men i situationen opfylder bagtalelsen et behov for at blive hørt og komme ud med sine frustrationer. Når hun så bliver ramt af skam, vil hun have et endnu større behov for at tale dårligt om andre, for at føle, at hun ikke er så slem endda. På præcis samme måde er mange overvægtige ramt af at spise på følelser, for derefter at spise på følelsen af at være overvægtig.

Gruppepres

Syndefaldsberetningen er ikke blot den første skamhistorie. Det er også den første historie om gruppepres. Adam og Eva har kun hinanden. Pludselig har Eva et helt nyt fællesskab med en anden, slangen. Adam, der som menneske er et obligatorisk so-

cialt væsen, må nærmest være grebet af panik.

Selv om Adam godt ved, at de ikke må spise af træet, er det garanteret ikke hans fokus. Når vi er bange for at falde ud af fællesskabet, vil vi ofte gøre ting, vi egentlig mener er forkerte. Som sagt er frygten for at falde uden for fællesskab knyttet til dødsangsten. Om Adam havde dét, ved jeg ikke. Men han har tydeligvis ikke lyst til at blive ladet ude af det nye fællesskab.

Vi dømmes os selv

Det næste i historien beskriver endnu et element i skamprocessen. Deres øjne åbnede sig, står der. Skammen dukker op i vores liv, når vi bliver i stand til at se os selv udefra. Det sker omkring treårs alderen. Inden da har vi ikke evnen til at se os selv udefra. Det bedste eksempel er en lille pige, der bliver pinlig til mode og trækker kjolen op over hovedet. Hun kan ikke regne ud, at nu kan man se hendes underbukser. Hun er kun klar over sit eget perspektiv. Så når der står, at deres øjne åbnes, er det konsekvensen af at "kunne skelne ondt fra godt", som slangen sagde. De er pludselig i stand til at se sig selv udefra og bedømme sig selv. Det er et afgørende element i skammen.

Man har ofte troet, at skam var afhængig af en dom udefra. Det er den ikke. Hvis vi ikke er det mindste enige i den andens fordømmelse, kan vi ikke føle skam. Når nogen har sagt til mig, at jeg som kvinde ikke har ret til at undervise i en kirke, kan jeg blive vred og føle mig fordømt. Men jeg føler mig ikke forkert, for jeg er slet ikke enig. Hvis nogen derimod rammer et punkt, hvor jeg dømmes mig selv, kan skammen blive ekstra stærk. Adam og Eva var allerede nøgne, men det var først, da deres egen dom kom ind i billedet, at det blev et problem.

Vi har nok alle prøvet at komme i tanke om et eller andet i vores fortid, som vi måske ikke tillagde stor betydning på det tidspunkt, men som nu leder til skam. Måske at vi overså noget vigtigt. Måske en bemærkning, vi nu er klar over, var upassende eller sårende. Det er i det øjeblik, at vores øjne åbnes, at skammen kan opstå.

Skyld og skam

Adam og Eva opdager, at de er nøgne. »»

»»» Hvad er deres reaktion? Den samme som de fleste af os andre i dag: De forsøger at gemme det forkerte. De skynder sig at dække sig til med figenblade, så andre ikke skal se dem på samme måde, som de ser sig selv.

Her er det vigtigt at skelne mellem skam og skyld. Begge er følelser, der opstår i forbindelse med, at vi dømmes os selv. Det afgørende er ikke, hvilken handling (personlighedstræk, hændelse mm.) vi tænker på. Det er vores vurdering af situationen, der er det afgørende for, hvilken følelse vi ender med.

Skylden siger: "Hvor er DET forkert, hvad jeg har gjort". Skammen siger: "Hvor er JEG forkert for det, jeg har gjort".

Skylden er lokal, altså en afgrænset ting. Men den definerer ikke vores værdi som menneske. Vi er klar over, at det ikke er godt, men vi har stadig et håb om at kunne gøre det godt igen eller forbedre os. Derfor leder skyld til en handlingstendens. Når vi føler skyld, har vi en tendens til at skynde os at forsøge at gøre det godt igen, sige undskyld eller tro på, at vi kan forbedre os.

Skam derimod efterlader os uden håb. Den får os til at tro, at vi ikke har værdi. Derfor er der ikke rigtig handlingsmuligheder. Tværtimod vil de fleste enten forsøge at holde det skamfulde skjult (og leve i frygt for at blive afsløret) eller trække sig fra relationer (enten konkret eller mentalt). Adam og Eva er tydeligvis ramt af skam: De forsøger at dække over det forkerte, og de trækker sig fra relationen til Gud.

Havde de følt skyld, ville de have opsøgt Gud, så snart muligheden bød sig, for at bede om tilgivelse og i troen på, at det kunne blive godt igen. Det gør de ikke. De gemmer sig for ham. De er så bange for at blive set som forkerte, at de foretrækker at trække sig helt ud af relationen. Det ser vi hos mange børn og unge – og voksne med. De trækker sig ud af fællesskabet, eller er der kun med det pæneste, fordi de er bange for at blive dømt ude.

Uden skyld kan vi mennesker slet ikke leve i fællesskab. Vi har alle brug for at kunne sige undskyld og give tilgivelse til andre. Uden det opløses fællesskabet. Skam derimod leder ikke til større fællesskab. Den leder til

ILLUSTRATION: MASSACIO (FLORENZ) (GIOVANNI)

Skam efterlader os uden håb. Den får os til at tro, at vi ikke har værdi.

isolation, uærlighed og facader. Den er ikke opbyggende for fællesskabet eller det enkelte menneske.

Reaktioner på skam

Da Gud finder Adam og Eva og spørger, hvad der er sket, svarer Adam: "Det var kvinden, du satte ved min side (der gjorde det)". Her fralægger Adam sig ansvaret. Ikke nok med, at det er kvindens skyld. Nej, Gud får også noget af ansvaret, da det jo var ham, der skabte hende. Det er den udadreagerende reaktion på skam. Her er smerten over skammen så stærk, at man vælger at gå til angreb på andre i stedet for at se den i øjnene.

Som sagt knytter skam sig til vores dødsangst. Det gør den i så høj grad, at vores evne til empati lukker ned, når vi oplever skam. Vi kan blive ret så hensynsløse i vores forsøg på at forsvare os selv. Hvad enten det sker mellem ægtefæller, søskende, venner, kolleger eller elev og lærer, kan vi alle komme ind i dette mønster. Her handler diskussionen ikke længere om emnet, men om hvem af os, der er forkerte. Skam kan lede til en voldsom vrede, når vi lader den omformes til aggression. Nogle af de aggressive børn, vi møder, vil være ramt af denne skam-vrede. Her føles det, som om de er i en livsfarlig kamp mod alle andre. Og det trykkeligste er at afvise, før andre får en chance for at afvise dem.

Hvis man er i tvivl om, hvor meget skam fylder i vores samfund, kan man se på reaktionerne på skam. Skam leder til angreb og aggression i samtaler. Hvor ofte taler vi ikke om den hårde tone i debatten? Skam leder til isolation og mindreværd. Ensomhed og lavt selvværd er store problemer i vores samfund. Skam leder til facader for at skjule fejl og til perfektionisme for at undgå dom. Her kan nævnes 12-tals piger og det enorme fokus på præstation og udseende. Skam kan også lede til bedøvelse gennem alkohol, stoffer eller selvskade.

Hvad kan vi gøre?

For det første: Jeg kan kun holde til at arbejde med mennesker ramt af skam dag ud og dag ind, fordi jeg tror på Gud. Fordi jeg er overbevist om, at mennesker er skabt med uendelig værdi og elsket helt enormt. Det er

en kontrast til vores samfund, hvor præstation, popularitet og succes afgør ens værdi. Det er et hårdt sted at leve. Når jeg sidder over for klienter, er jeg lykkelig for, at jeg med fuld overbevisning kan insistere på deres værdi. Og denne overbevisning kommer ud af troen. Så hold fast i den overbevisning!

For det andet: Et af de største problemer med skam er, at den lever og vokser i mørket. Både fordi det er imod al logik at fortælle andre, hvorfor man er forkert, men også fordi vi har glemt ordene for skam i vores samfund. Alle andre følelser sætter vi ord på. Og vi ved godt, at de andre følelser påvirker vores tanker. Når jeg er vred, tænker jeg ting, jeg ellers ikke ville tænke.

Problemet er, at vi ikke kender ordene for skam, og derfor heller ikke genkender følelsen, når den kommer. Derfor opstår tanker som:

- jeg er heller ikke noget værd
- hvis nogen finder ud af det her, vil de aldrig tale til mig igen
- alle hader mig
- hvis jeg ikke er perfekt, vil jeg aldrig lykkes.

Alene det at sætte ord på sådanne tanker er en kæmpe hjælp. Der er verdener til forskel på at tænke "Jeg er forkert" og at tænke "Jeg bliver ramt af skam". Så sæt ord på skammen!

I forhold til børn er det en god ide at lære dem at gøre noget godt igen. Ikke blot ved at sige undskyld, men også ved, at de bliver bedt om at hjælpe med vaske tuschen af, som de har tegnet på væggen, eller hvad det nu er. På denne måde viser vi dem, at

der er noget at gøre, når vi har gjort noget forkert. Det er en vigtig viden.

I forhold til ældre børn kan samtalen omkring situationen være helende. Når eleven smider matematikbogen fra sig og siger, at det nytter ikke noget, for han er for dum til at fatte det, så prøv at tale håb ind i situationen. Håbet er den grundlæggende forskel på skam og skyld. Hvis det er en elev, du har haft længe, så tal om de gange, hvor noget svært er lykkedes. Eller brug en historie fra eget liv. Tal håbet op.

Nåde

Der er én ting, skammen ikke kan overleve: Nåde. Hvis vi bliver set på med nådige og kærlige øjne, kan skammen ikke overleve. Børn skal elskes på trods, og vi skal insistere på deres værdi, når de selv tvivler. Børn har ikke brug for perfekte voksne. De har brug for voksne, der lever i nåden. For nåden siger: "Du er ikke perfekt, men du er velkommen alligevel!"

Børn har brug for voksne, der kan lave fejl uden at gå i stykker eller smide håndklædet i ringen. Bibelen er et vidunderligt spejl. For den er fuld af idioter, som ikke bliver dømt ude. Og Jesus er verdens bedste skam-buster. Læs beretningerne om, hvordan han møder mennesker, der er dømt ude af samfundet og dømmes sig selv ude, og insisterer på deres værdi i mødet.

Disse er de vigtigste historier for at lære at stole på Gud. For her er det så tydeligt, at alle mennesker, der følte sig forkerte, blev draget af Jesus.

Nåden er ny hver morgen. Lad os leve, som om vi tror på det! ✚

STOR TAK for gaverne i 2019

I det Nyhedsbrev, der kom primo november, nævnte vi et gavebehov på 125.000 kr. for at komme ud af 2019 uden underskud. Vores glæde er derfor stor, når vi her få uger inde i 2020 konstaterer, at der kom 178.100 kr. i årets sidste to måneder. TUSIND TAK – også for de gaver, der kom de første ti måneder af 2019.

Det betyder, at vi har fået flere gaver end budgetteret både på gavebrevene og de (såkaldt) almindelige gaver. Det tyder dermed på, at vi kommer ud af 2019 med en pænt overskud.

Det giver stor frimodighed til at tage hul på et nyt år for at søge at virkeliggøre det, KPI er sat i verden for: At støtte, opmuntre og inspirere alle dem, der arbejder i det kristen-pædagogiske felt. ✚

/CHP

Samtalekort – hjælp til nærvær i familien

Hvis nærvær kunne købes på æske og pakkes ud en tirsdag aften, ville det formentlig vinde indpas i en tid og i et samfund, hvor tid sammen i familien omtales som en knap ressource.

Kan nærvær blive dagligdag frem for en sjælden luksus?

Det har Ann Charlotte Nørremark og Johannes Thomsen, der står bag virksomheden *Simply Family*, besluttet sig for at arbejde for. "Vi vil give

familier en enkel hjælp til at få mere nærvær i hverdagen, og her ser vi samtalen som en vigtig nøgle til gensidig forståelse, kendskab og sammenhold i familien", fortæller de om visionen bag *Go' Samtale*.

Nærværende samtaler i familien om livets store og små spørgsmål

Go' Samtale består af 90 illustrerede samtalekort. 75 kort omhandler et ord/begreb som *tillid, tålmodig, sociale medier, ansvar og bekymringer* og åbner med tre spørgsmål op for samtalen. 15 kort inspirerer til at gøre noget sammen som familie.

Kortene er en hjælp til få temaer på banen, som let 'forsvinder' i hverdagen, og blive guidet til dybere samtaler. Kortene kan fx bruges, når familien spiser eller kører i bil.

Go' Samtale om tro i familien

Familielaboratoriet (Børne- og Ungdomsoases familiearbejde) har udgivet et tillæg til *Go' Samtale*, hvor der knyttes et trosrettet spørgsmål til hver af de 75 emner. Kristen tro og liv kan på den måde få plads i de nærværende samtaler i familien.

En æske samtalekort koster 199 kr. (rabat ved køb af flere). De bestilles via www.gosamtale.dk. Tros-tillæg (og samtalekort) købes på www.gosamtale.dk/tro. +

Meld adresseforandring til KPI

KPI får *ikke* besked fra PostNord, når du flytter. Vi kan derfor kun sende Nyhedsbrevet til den korrekte adresse, hvis du selv kontakter KPI og oplyser om din nye postadresse.

- Send en e-mail til kpi@kpi.dk eller et brev til Åbuen 28, 3400 Hillerød.
- Ring til KPI på 28 40 53 14. Indtal besked, hvis der ikke er nogen ved telefonen.

- Send en sms til 28 40 53 14. I alle tilfælde: Oplys navn samt gammel og ny adresse. For din egen skyld og for KPI's! TAK!

Gaver til KPI

Hvis du ønsker at give en gave til KPI, kan den indbetales via din pc-bank. Vælg en af følgende to muligheder:

- *Indbetalingskort/girokort*. Vælg kort-type "01" og tast KPI's giro-nummer 16775029.

- *Bankoverførsel*. Overfør beløbet til KPI's konto i Danske Bank. Regnr. 1551 – kontonr. 0016775029.

Har du ikke pc-bank: Send bud efter et girokort på KPI's kontor.

- Din gave til KPI er fradragsberettiget på din selvangivelse (Ligningsloven § 8a), forudsat KPI har dit personnummer.
- KPI udsender i januar kvittering til alle, der har givet gaver i det forgangne år.